

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ASGER KARSTENSEN

ET OPGØR

V. PIOS BOGHANDEL — POVL BRANNER
NØRREGADE — KØBENHAVN — 1921

MIN POLITIK.

I et polemisk Skrift som dette fortøner den politiske Grundlinie sig let. Og hvor denne Udviskning ikke finder Sted i Kraft af selve Fremstillingens Sidehug, vil antagelig en Række »Anmeldere« besørge Forvrængningen. Det er derfor efter min Mening nødvendigt for mig at samle saa kort som muligt og til Indledning det, som jeg politisk har tilstræbt, men som nu er slaaet mig af Hænderne af den nationalistiske og kapitalistiske Kres indenfor »Folkepartiet«.

Nationalt

har jeg — fra min Ungdoms første Tid — hævdet et maadeholdent Standpunkt. Forsvars- og Dannevirkefantasterne har jeg ydet Modstand. De er og har altid været mit Væsen inderligt imod. Et Forsvar af et lille splittet Land som Danmark var for mig ikke Krigsvenstyrets Maal, men alene en forbistret Nødvendighed. I det koncentrerede Forsvar saa jeg det for en lille Nation paa een Gang mest overkommelige og mest forstandige. Jeg troede derfor paa Fæstningspolitikken og Sjællands Forsvar. Men jeg erkender, at Krigen har belært mig om adskilligt, hvorfor jeg i mit Parti og som Medlem af Forsvarskommissionen har bestræbt mig for at hævde det Standpunkt, at kun det nødtørftigste skal ofres paa Militærvæsenets Alter — efter det sveitsiske Militssystem eller et tilsvarende. Pligten overfor Landet skal indpræntes Ungdommen, men Ungdommens Blik skal ikke sløves eller forvirres ved sygelige Fanatikers Udmalinger af militære Triumfer.

Det oprindelige Folkeparti stod som jeg paa *den ligelige Neutralitets Grund*. Det nu omkalfatrede »Folkeparti« hævder den Bent Holsteinske *Entente-Politik* — en Vending, som turde være en tilstrækkelig Maalestok for, hvad der indenfor Partiet er sket i Løbet af Aaret 1920.

Man tænke sig en nys ankommen Partifælle, Grev *Holstein*, staa frem og forkaste den ligelige Neutralitet — uden Storm-Protest fra samme Partis Side, ja, med Tilslutning fra Partiets Formand! Dette sker i et Parti, der mere end noget andet har bedyret sin strenge Hævdelse af det ligelige i Neutraliteten, og hvis Rigsdagsmænd, for de flestes Vedkommende, i 1908—12 just slog sig til Ridder paa denne Konto overfor den I. C. Christensenske Forsvarsplan, som de den Gang angreb, fordi den formentlig ikke var ligelig!*)

Sønderjylland.

I det *sønderjyske Spørgsmaal* har jeg ønsket at medvirke til at faa Uretten 1864—66 gjort god igen paa *Selvbestemmelsesrettens Grundlag*. Derfor arbejdede jeg paa en Afgørelse gennem en Afstemning indenfor det Omraade, der 1867 gav dansk Flertal i Tillid til Pragerfredens § 5, som tilsagde Nordslesvigerne Retten til frit at stemme sig tilbage til Moderlandet. Jeg saa godt Faren ved at tage den nu tyske By Flensborg med ind under dette Afstemningsomraade. Men Ret er Ret — Flensborg stemte dansk 1867. Og i dette Kapitel mener jeg, at en dansk Politiker, hvor nøgternt bedømmende han end ønsker at være, har Lov til at give sig sin Følelse og Stemning i Vold — blot han forbliver paa *Selvbestemmelsesrettens Grund*. Jeg tilstræbte at lette Afstemningen i anden Zone saa meget som muligt, og jeg vendte mig her mod den tidligere Udenrigsministers afvisende Politik. Men da Afstem-

*) „I. C. Christensens Preferencepolitik“, stærkt kommenteret i den konservative Presse saa sent som i 1919.

ningen i anden Zone havde givet det Resultat, den gav, og Afgørelsen var truffet, stod det for mig som en bydende Nødvendighed at fastslaa Grænsen som en Kendsgerning, ved hvilken der ikke fra dansk Side burde røkes. For Nordslesvigs Skyld, for Danmarks Skyld er dette en bydende Nødvendighed. Enhver Politik, der som det nuværende »Folkepartis« gaar ud paa at flytte Grænsen, — enhver Tilkendegivelse af, at Grænsespørgsmaalet mod Syd staar aabent, er efter min Opfattelse en *landsskadelig Politik*, der giver Fremtidens Tyskland dansk Anerkendelse af Standpunktet: Grænseflytningen. Et godt Forhold mellem Tyskland og Danmark bør ikke under nogen Form — direkte eller indirekte — angribes eller undergraves fra dansk Side. Det, som kan gøres for kulturelt at støtte Danskheden Syd for Grænsen, bør gøres — maaske *noget* mere i Handling end i Ord. Thi hvad den ny Grænse har fremkaldt af Smerte mod Nord, har den ogsaa fremkaldt mod Syd; men der vokser ingen Helbredelse ud af at holde dette Saar aabent, set fra den lille Nations Standpunkt. Jeg ser derfor med den største Bekymring paa den Eventyrpolitik, »Folkepartiet« gav sig i Vold under den nu afsluttede Finanslovsdebat, hvor Grev Holstein gav Tonen an.

Social-politisk

har jeg stillet mig paa samme Tid imod Socialismen og Kapitalismen, men ved Socialismen har jeg i de senere Aar dvælet mindre end ved Kapitalismen.

Min Stilling til Socialismen frembyder ingen Mulighed for Fejltagelse.

Her var Kamplinien klar. Men saa at sige *alt* indenfor »Folkepartiet« blev — desværre — indstillet paa at blande Partiets og Kapitalismens Kort med hverandre. Ingen skulde kunne finde ud af, hvad der var det ene, og hvad der var det andet, og tilsidst erobrede den kapitalistiske Opfattelse Partiet, særlig ved Valget 26. April i

Aar. Derfor dvæler jeg i det efterfølgende fortrinsvis ved min Modstand mod det kapitalistiske System.

Jeg tror paa *Borgernes, Bøndernes og Arbejdernes* Danmark. Jeg mener, at kun et Samfund med en oplyst, vellønnet Arbejderklasse og en stor og voksende Mellemlasse paa Land og i By kan skabe et harmonisk Samfundsliv og en rolig Samfundsudvikling. Mellem Kapitalismen for oven og Socialismen for neden ligger de talstærke og samfundsnyttige Mellemlag. Og de trykkes fra begge Sider, de skrues ind mellem disse modsat snurrende Kæmpemøllestene. *Kapitalismen* opæder de tusinde Virksomheder med sit »Sesam, luk dig op«: Kapitalkoncentrationen paa de faa stærke Hænder — og *Socialismen* ved sin Overførelse af al Virksomhed til Statsmagten. Jeg kan med Sandhed sige, at jeg hensynsløst og konsekvent har kæmpet min politiske Kamp med *ligelig* Front til begge disse to Sider, men mere og mere blev jeg svigtet; stærkere og stærkere tog Kapitalisterne Magten indenfor mit Parti — indtil man omkring 1. Marts næsten eenstemmig i Partiet vendte sig mod min Tale i Folketinget om, at Samfundet skulde have et Indseende med Truster og Monopoler — *Hovedvaabnet i Kampen mod den ensidige kapitalistiske Udvikling*. Jeg er ikke og har aldrig været en Modstander af Kapitalopsamling og Initiativ, — men Udviklingen skal efter min Opfattelse foregaa under Frikonkurrencens Love, hvor alle stilles lige, og hvor Samfundet *ikke* ved højt klingende Fraser *men ved Handling* giver de Unge Fremdriftsmuligheder.

Jeg har ikke spillet under Dække med de separatistiske Retninger, der har rejst sig indenfor og omkring det gamle Socialdemokrati. Jeg har derfor heller ikke istemt Ophidselsesraabene og Mistænkeliggørelsen af dette Partis Førere, *blandt hvilke findes de besindigste Mænd, som overhovedet har de danske organiserede Arbejderes Øren*. Jeg har ikke noget Øjeblik tabt af Syne Faren ved at svække Besindigheden i disse Krese, der er mere end lyd-høre nok overfor revolutionære og umodne Teorier.

I *Erhvervs*politikken har jeg ønsket at fremme Produk-

tions- og Forbrugsinteresser *Side om Side*. Under lukket Marked kan man ikke undgaa Reguleringer. Mange er her gaaet altfor voldsomt til Værks med Angreb. Men Reguleringerne var for mig et *nødvendigt Onde* — ikke *et Maal* for en Erhvervs politik i et frit Folk og i et udviklingsdygtigt Samfund.

Kirke og Skole.

Overfor *Kirke- og Skolepolitikken* har jeg støttet et saa vidtgaaende Hensyn til Kirken og Hjemmene, som var foreneligt med de mangeartede Hensyn, der maa tages, hvor saa talrige Meninger skal føres sammen under eet Hovedsynspunkt. Jeg har her udelukkende vist Hensyn og set bort fra mine egne Meninger; jeg har støttet en Politik, hvis Maal var ikke at krænke og ikke fra Statens Side at gribe ind og uniformere — uden andet Formaal end dette: at øve aandelig Tvang.

Men indadtil har jeg vendt mig mod den sneversynede, selvretfærdige Klike, der hævdede sig som »den lille Flok« op over alle os andre — farisæisk dømmende. *Alene mod denne* »Flok« er det, jeg vender mig i denne Bog, idet jeg ikke ønsker at tilbageholde min Opfattelse af det lave aandelige og menneskelige Standpunkt, paa hvilket *adskillige* ledende Mænd i de Krese staar. Med disse Farisæere maa der engang gøres op, hvis der overhovedet skal være en taalelig Tilstand i det offentlige Liv.

I Jordspørgsmaalet

har jeg, unægtelig, min Del af Ansvaret for, at Banen blev gjort fri for den Udstykning, der muliggør, at Landets handlekraftige Ungdom forbliver paa Landet, ikke som Lønarbejdere men som selvstændige Borgere. Ved en saa gennemgribende Landboreform *maa* der skæres ind, ellers bliver det hele ikke til noget. Jeg har under alt dette lagt megen Vægt paa at hævde Besiddelsesformen, Ejendomsretten. De nye Jordbrugere bør ikke alene have

Brugsretten, men besidde deres Jord som Ejendom. I det samlede Jordspørgsmaal var jeg ikke fuldt enig med mit Parti, i hvilken Anledning man fra visse Sider har vendt sig skarpt imod mig. Det forekommer mig, at jeg her intet har at angre. Jeg stoler paa, at Fremtiden vil give mig Ret.

Forholdet til de andre Partier.

Hvad *Forholdet* til de *andre Partier* angaar, har jeg ved mit Forslag om Skabelsen af det konservative Folkeparti og ved min strenge Hævdelse af demokratiske Grundsætninger politisk, socialt og erhvervsmæssigt søgt, saalænge jeg stod i Partiet, at borttrydde det historiske Modsætnings-Forhold mellem de saakaldt »konservative« og saakaldt »venstresindede« Elementer i Folket. Jeg tilstræbte Skabelsen af *et nyt liberalt Mellemparti*, der vilde betinge Opretholdelsen af en Partidannelse paa dets højre Side. Det skulde desværre ikke gaa saaledes; det blev Højreelementerne, som slugte mit Parti. Jeg saa i Sommer med et stille Smil, at et og andet Venstreblad, — der aabenbart var opbragt over, at mit Forslag til en ny Valglov blev vedtaget sidste Foraar — mente, at min Udgang af Folkepartiet vilde lette Forholdet til Venstre. I sig selv er det en humoristisk Tanke, at det vil lette Samarbejdet med et demokratisk Parti, at Demokratiet i et andet drives ud. Opmærksomme Læsere af dette Efteraars Finanslovsdebat har Grund til at mindes denne kløgtige politiske Værdsættelse, der, naturligvis, blev slugt raa af de altædende indenfor den *Bent Holstein-Poul Drachmann-Pürschelske* Presseafdeling.

Mit Forhold til Venstre kan bedømmes ved en Række Begivenheder, som jeg her finder Anledning til i kronologisk Rækkefølge at anføre til Selvforsvar overfor de overfladiske Kommentarer til min Optræden overfor Venstre, som har set Lyset.

Da Vælgerne ved Valget 1906 havde sluttet sig til Venstres Forslag om den kommunale Valgretsudvidelse, tog jeg som Medarbejder ved »Nationaltidende« et den

Gang afgørende Arbejde op for Forliget med Venstre i denne Sag og i Toldloven. Der var Vaklen hos de Fri-konservative og fanatisk Modstand indenfor Højre. Jeg blev den Gang af mine Fjender indenfor de reaktionære Kresse tildænget paa det groveste — den Gang som nu. Det store Angreb paa *Kl. Berntsens* Ministerium forberedtes i 1912—13, hvor Højres Fanatikere havde til Slagord: »Hellere Zahle end Berntsen!« »Skal vi have et radikalt Styre, saa lad os ogsaa faa en radikal Rege-ring!«. Anledningen til Hadet mod *Kl. Berntsen* var den, at han havde tilladt sig at holde Venstres Program og forelagt en Grundlov, der indførte den almindelige Valgret. Lige fra de Frikonservative til Højre dannedes der Klappjagt-Kæde overfor *Berntsen*. Den Gang tog jeg bestemt Afstand, deltog ikke i Forfølgelsen og advarede mod hele Forehavendet. Dette vilde ikke gøre nogen Æn-dring i Grundlovssituationen, men mellem Venstre og os andre skabe et Brud, der 1) hvilede paa en uretfærdig Be-dømmelse af hele Venstres historiske Politik, og som 2) vilde føre Social-Radikalismen til Magten. Jeg under-streger, at saaledes gik det. De konservative Hovedper-soner og de »socialt« foruroligede indenfor Konservatis-men begik Dumheden og *satte Ministeriet Zahle paa Tabu-retterne*. I Marts 1913 havde jeg opnaaet en delvis Enighed om et Grundlovsforslag i Forhandling væsenlig med de Rigsdagsmænd af Venstre, der var kommen ind ved Valgene 1910 (jeg tror, at disse »Mænd fra 1910« var et godt politisk Kuld, som imidlertid blev ilde behandlet; jeg tænker her f. Eks. paa den nuværende Lands-tingsmand *Johs. Jensen*, *Fredericia*, *Sørensen-Vanggaard*, *Birch* m. fl.).

Men det bristede.

Om disse mine Forhandlinger fik de Frikon-servative et Nys, hvilket Landstingsmand *Hey* meddelte mig. Saa kom Modtrækket mod Forligsbestræbel-serne: Landstingets motiverede Dagsorden, der sprængte det hele og kastede os ud i det skæbnesvangre Maj-Valg 1913. Det eneste Sted, jeg kunde »holde

Taget« var i min egen Valgkres, Københavns 7de, hvor jeg var en stærk Mand, bl. a. fordi jeg havde modstaaet »Fristelsen« til at sige Ja til selv at modtage den mig tilbudte Kandidatur og i Stedet herfor sikrede os en god og den Gang socialt forstaaende Kandidat, Dr. *Fraenkel*, der stillede sig paa Programmet: den almindelige Valgret. Ved »Nationaltidende« blev jeg sat ud af Spillet, og i Partiets Forretningsudvalg drøftedes min Eksklusion.

Forinden havde jeg i Perioden 1908—10 arbejdet paa Forstaaelse med *N. Neergaard* i Anerkendelse af hans Indsats i hele den daværende Forsvarssituation. Jeg har Lov til at sige, at jeg den Gang modtog Tak fra højeste Steder i Venstre for mine Artikler i »Nationaltidende«, og at man paa samme Steder viste mig Erkendtlighed, fordi jeg var den virksomst kæmpende mod de Retninger, — de, der nu fører an i »Folkepartiet«, — der i 1908—09 trak *I. C. Christensen* og *Sig. Berg* i Snavset (»Protest-toget« — og alle de øvrige Delirier salig Ihukommelse!)

Under min Rigsdagsgerning 1918—20 har jeg søgt at skabe *demokratisk* Fodslag med Venstre — i Jordspørgsmaalene, angaaende Lehnene og Stamhusene, socialt og erhvervspolitisk.

Jeg har modarbejdet den fremstormende Industriebevægelse, som jeg opfatter som et erhvervsmæssigt meningsløst Forehavende i et Land som vort, og som jeg derfor — desværre forgæves — har søgt at holde nede indenfor mit gamle Parti.

Det gælder her om, efter min Mening, at finde den lempeligste Afviklingsproces for en Række unaturlige Industrier, der ikke uden kunstigt opskruede Toldmure kan leve endda en ret astmatisk Tilværelse. *Lad os ikke forbløde os her, men udvikle Agerbrug, Handel og Haandværk, Skibsfart, Fiskeri og den for os naturlige Industri.*)* Paa dette Program vil der kunne skabes erhvervspolitisk Fodslag med Venstre — ad *de* protektionistiske Baner,

*) Et Arbejde for denne sidste har altid haft min Sympati. Og denne bevarer jeg.

hvorpaa »Folkepartiet« nu, hvor alt er løssluppet, bevæger sig, er der kun to Muligheder at øjne: Sprængning af Samarbejdet med Venstre eller Ødelæggelse af Venstre.

Men til Gengæld forlangte jeg Respekt for mit eget Initiativ og min egen politiske Indsats. Jeg har aldrig opfattet Samarbejde mellem Politikere saaledes, at den ene Part skulde besidde og den anden Part være afskaaret fra Forhandlingsfrihed. Man har nævnt, at jeg stod i et vist Modsætningsforhold til *I. C. Christensen* og *Sig. Berg*. Det er muligt. Min Handlemaade i 1908—09 var som nævnt ellers ikke præget just af Uvilje. Fra min Side har der ikke været Aversion. Men jeg indrømmer naturligvis, at ligesom man i Dagliglivet ikke kan se bort fra Sympatier og Antipatier, saaledes kan man det heller ikke i Politik. Kan være, at Hr. Berg og jeg ikke har »staaet godt sammen«; *men det var ikke min Skyld, at Valglovsforliget i Aar ikke blev sluttet med Venstre*. Var Forhandlingerne bleven ført med *Jørg. Pedersen* alene, tror jeg, det var gaaet. Han besad foruden dyb Forstaaelse af, hvad en retfærdig Valglov betyder i et Land med almindelig Valgret, tillige smidig Forhandlingsdygtighed.

Jeg ejer ikke Evnen til at opfatte Modstandere som Skurke. — Samler jeg i min Erindring, hvorledes Skurkene og Englene paa forunderlig og spøgefuld Maade bytter Roller — hastigt og uden Overgange —, vinder min Skepsis overfor en saadan Bedømmelsesmaade et stærkere og stærkere Fodfæste. Maaske jeg begaar en Helligbrøde, naar jeg tilføjer paa dette Sted, at jeg *aldrig* har opfattet Socialister og Radikale som blot saa meget som et mikroskopisk Fnug ringere i menneskelig og politisk Værdi end mig selv og mine politisk nærmeste. Min politiske Erfaring er den, at der er Slubberter alle Vegne, men ikke mere det ene Sted end det andet. Denne min Bedømmelse af Modstandere udelukker hverken begrebsmæssigt eller faktisk, at man i de enkelte Situationer kan staa endog særdeles skarpt overfor hinanden.

Ud fra disse mine Synspunkter har jeg handlet, og netop derfor tror jeg, at jeg gennem min Manddomstid

aldrig har deltaget i nogen grim Valgkampagne. Jeg er bleven mødt med Velvilje, og jeg har lært baade mine Modkandidater og Vælgere at kende som Folk, der godt kunde forhandles med uden Appel til de lavere Instinkter.

Uden at overdrive mener jeg, at jeg har staaet — og staaer — godt i mine tidligere Valgkresse paa Lolland-Falster. Jeg føler dyb Taknemmelighed for Venskab og Solidaritet fra den almindelige Befolknings Side overalt, hvor jeg ud fra min Interesse for Folket har arbejdet. Særlig maa jeg have Lov til at sige, og jeg haaber aldrig at glemme, hvad mine Vælgere paa Lolland-Falster har været for mig i denne Sommer, hvor Kapitalismen (og dens Repræsentanter paa disse Kanter) søgte at løbe mig over Ende ad de laveste Snigveje.*)

Naar jeg derfor — af let gennemskuelige Grunde — nu »til Afsked« fremstilles som en hensynsløs Herre, der vil have min Vilje overalt, som en Splittelsens Mand m. m. m., da mener jeg, at det er overfladisk Tale.

I et Parti, der omkostumerede sig som »Folkeparti«, men hvis Politik automatisk arbejdede sig over i Reaktionsens Rækker, og hvor jeg blev den, der hensynsløst forfægtede Demokratiets Sag mod Overklassen — dør *maatte* jeg blive, hvad jeg erkender at have været: Stridens, Tvedragtens, Uforsonlighedens Mand.

Havde jeg *ikke* været dette, vilde jeg i mine egne Øjne staa som en politisk uvederhæftig Personlighed.

Lad mig uden Skaansel tilføje: denne sidste Bemærkning har Adresse ogsaa til — andre.

*) Bl. a. angreb man mig for en flere Aar gammel Avispapirfortoldningssag, der sloges op til et stort „moralsk“ Numer. Den drejede sig om en Periode af ialt 3 Maaneder og — efter en nu foretaget Opgørelse — om et samlet Beløb for mit Vedkommende af 168 Kr. 29 Øre.

Den virkningsfulde Maade, hvorpaa Begivenhederne indenfor „det konservative Folkeparti“ er bleven skjulte eller tilslørede for Offentligheden, nødvendig-gør, at jeg i denne politiske Afhandling skærer dybere ind, end jeg under andre Omstændigheder vilde have gjort. Med denne Hensigt har jeg formet nedenstaaende, hvis Karakter altsaa bliver dels et Selvforsvar, dels et Angreb.

A. K.

INDLEDNING.

Lige fra min Udtrædelse af Folkepartiet efter mit Valg til Folketinget 6. Juli og til nu, efter at alle Valgene er tilendebragte, har jeg bevaret Tavshed. Jeg har holdt mig borte fra den »ikke længere usædvanlige« Metode: gennem en Udtrædelse at falde det Parti, man har tilhørt, i Ryggen lige foran et Valg. Metoden er mig imod. Vel véd jeg, at jeg havde kunnet forlange Tilgivelse, hvis jeg havde slaaet til straks — jfr. »Folkepartiets« Udnyttelse af den *Moesgaard Kjeldsenske* Omvendelse. Men jeg betvang Fristelsen.

Nu er Valgene forbi, og nu ønsker jeg et Opgør.

Jeg har to Grunde til *ikke* at tie. For det første: jeg har Ret til at tale et Ord med om Folkepartiets Anliggender. Dette Parti blev skabt 1915 paa mit Forslag og realiseret i første Linie ved mit Initiativ. De væsenlige Dele af dets politiske Program skrev eller inspirerede jeg. For det andet: de Krese, der nu udgør »Folkepartiets« aandelige og materielle Bal-

last, skal ikke have Lov til bag Offentlighedens Ryg og upaataalt at bemestre sig dette Parti, som om intet var sket — udover at nogle paa forskellig Vis vanskelige og besværlige Personer er gaaet deres Vej. Og navnlig skal de ikke have Lov til at misbruge Partiets Navn til den *kapitalistiske Politik*, der nu er raadende indenfor toneangivende »konservative« Krese i Danmark.

FOLKEPARTIETS TILBLIVELSE.

Forinden jeg gaar over til en Belysning af denne Kapitalismens Erobring af »Folkepartiet«, vil jeg ganske kort oplyse om, hvorledes dette Parti blev til. Da jeg foreslog Partiets Dannelse, gjorde jeg det med en Understregning af, at det skulde være et *demokratisk* Parti, der byggede paa og nærrede Tillid til den almindelige Valgret.

De første, jeg forelagde min Tanke, var Landstingsmændene *Theilmann* og *Rottbøll* ved et privat Samvær i Eftersommeren 1915 — altsaa lige efter den nye Grundlovs Vedtagelse. Senere forhandlede jeg om Sagen med gammel-moderate Politikere, *alle udenfor Rigsdagen*. Overalt mødte Tanken om en saadan Partidannelse, der omspændte Gammel-Moderate*), de Frikonservative og det af Højre, der vilde med, Sympati. Da jeg senere forelagde *Piper* Planen, bemærkede jeg straks, at hvis Planen ikke blev gennemført og Højre fortsatte, *vilde jeg træde ud af Partiet*. Jeg havde gennem Aar forgæves forsøgt at omskabe Højre. Blev dette Parti nu ikke ryddet af Vejen, *var min Plads paa venstre Side*. Efter at vi lykkeligt var kommen af med den skæbnesvangre 66-Forfatning, og efter at den almindelige Valgret var fastslaaet, burde to demokratiske borgerlige Partier skabe et Regeringssystem. Vi skulde søge at danne det af disse to Partier. Venstre stod der i Forvejen i faste Rammer. Ved Opgøret med det Estrupske Efterladenskab skulde et Tillidsgrundlag mellem Venstre og Folkepartiet skaffes til Veje.

*) Det var mig en Skuffelse, at en Mand som nu afdøde Redaktør *Oluf H. Jørgensen* ikke vilde være med

Jeg nægter ikke — og lagde overfor nære politiske Venner ikke Skjul paa —, at jeg siden Højres fortvivlede Grundlovs»politik« fra 1913 vilde have betragtet en Udtrædelse som en Lettelse. Og mine Tvivl havde jeg om, hvorvidt det nye kunde skabes. Tvivlene var den Gang de samme som nu: jeg tvivlede om det politiske Menneskemateriale, der var til Stede. Uden at forklejnne mine nærmeste Venner øjnede jeg *den Gang* ingen Person, som jeg kunde stole paa, naar vi i det afgørende Øjeblik eventuelt skulde tage Risikoen ved et Brud. Hvor vilde de være, hvis jeg paa et givet Tidspunkt foreslog et Ultimatum?

Men Tanken om det nye Parti slog saa godt an, at jeg fattede større og større Mod. Der var ganske vist nok, der halede til Højre. Nogle vilde have, at vi skulde bevare Højrenavnet. Andre krævede, at vi skulde begræde den almindelige Valgret. Den vægtigste Kritik rejste Landstingsmand, Borgmester *Godskesen* i en virkningsfuld Tale, der irriterede mig voldsomt, og som jeg vistnok gav et altfor skarpt Svar paa, et Svar, hvis Form jeg beklager, ikke mindst efter at have lært hans ridderlige Personlighed at kende — en Anerkendelse, jeg ikke kan tilbageholde her, hvor jeg iøvrigt maa sige, at han og jeg i saa meget ser bundforskelligt. *Piper* lod nærmest staa til, hvilket han vistnok opfattede som særlig diplomatisk. Og Gammelkonservatismens »sociale« Spidser gjorde det samme, sikkert i den Tro, at det nye var en folkelig Form, som ikke hindrede dem i fortsat at være Medlemmer af et Parti, der repræsenteredes af Spidserne selv og (i Mangel paa bedres Havelse) af deres politiske Godsforvaltere. Man kendte mig ganske vist saa nøje, at man vidste, at dette socialt snobbete Højresystem hos mig vilde møde den mest afgørende Modstand. Men kommer Tid, kommer Raad, tænkte man aabenbart. »Naar vi bare er i Gang, saa magter vi nok *ham*. Vi har i Fortiden magtet en lang Række Personligheder, hvis Særpræg stod os imod: *Jacob Scavenius, Lars Dinesen, Fr. Hansen, Johan Knudsen,*

Chr. Reventlow, L. V. Birck ... skulde vi saa ikke faa Bugt med den sidste Opkomling: Asger Karstensen?«

Hvor ofte har mine nærmeste politiske Venner indenfor Venstre ikke foreholdt mig dette Ræsonnement og tilføjet: »Det gamle System vil blot bruge de nye Rammer!«

Selv saa jeg godt Faren, momentvis lidt sløret: det var, naar det forekom mig, at det gamle System ved Udviklingen havde faaet alle Tænderne trukket ud af Gummerne. Til andre Tider øjnede jeg det tindrende klart: det var, naar jeg saa foran mig, at Ligene var levende og troppede op fra alle Kanter. Jeg troede, at jeg kunde magte dem. Hertil bidrog, at det gik saa strygende. Skyldtes min Tro Naivitet? Eller overvurderede jeg mig selv? Jeg tror, det mere var Selvovervurdering end Naivitet. Jeg syntes — rent ud sagt — at jeg kunde saa uendelig meget mere Politik end de andre, og at de fleste af dem intellektuelt ragede grumme lidt op. Jeg oversaa, at det i mine Omgivelser slet ikke kom an paa den Slags Ting. Det var *det sociale*, det kom an paa. De andre havde *Selskabets Tradition* — fra Højres Herremandsdage.

Jeg stolede dernæst paa *Rottbøll* og *Johan Knudsen*.

Jeg satte min Lid til Rottbølls jordbundne Realitetsans og til Johan Knudsens taktfulde og retlinede Klogskab. Rottbøll har hele sin Tid haft et haandfast usentimentalt Greb paa Tingene. Det Smil, der lyste i Rottbølls Ansigt, naar han fik et eller andet Højre-Indfald refereret, var paa een Gang smukt og udtømmende. Det var at ligne med Johan Knudsens friske, smittende Latter, naar han blev underholdt om noget tilsvarende i Retning af en »ægte« Højre-Episode — vel at mærke passeret i Afstand. Var Johan Knudsen selv i Kraft af Omstændighederne med i den, aandede til Gengæld hvert Træk i hans Ansigt Lidelse. Jeg huskede tillige, hvorledes Johan Knudsen mandigt tog Konsekvenserne af sit og mit fælles Standpunkt i 1913 for den almindelige Valgret, et Forhold, som gjorde, at han og jeg blev udstødt i det yderste Thule. Da hed det fra det ægte Højre: »Ingen Konservativ kan gaa med til den almindelige Valgret!«

Jeg skulde have været ekskluderet, men blev vistnok hængende ved een Stemme. Og over Johan Knudsens Hoved susede Piskeslagene fra det kristelige Sensationsblad »Aarhus Stiftstidende«, der ikke ved noget værre end, at fattige og rige stilles lige ved Samfundets Bord. Naa, i 1915 gjorde *Ellinger* og *Abrahamsen* det og mere end det, som »ingen konservativ Mand kunde gøre« i — 1913. De gik da med til den almindelige Valgret i Renkultur. Min Tillid til Johan Knudsen var fra den Tid rodfæstet. Hans politiske Medarbejderskab lagde jeg den største Vægt paa til Udformningen af det nye Parti. Jeg var ikke forvænt med, at Partifæller ulejlignede sig med at gennemtænke en politisk Situation og derefter tog Konsekvenserne af deres Standpunkt. Jeg var derimod vant til at møde Standpunktsforvirring og Hysteri: en haabløs Kæde af Inkonsekvenser, Indfald, Person-Krig med Fordømmelser og Tilbagekaldelser, Vekseldrift i Strangulering — hvad var det hele andet? Hvorledes skulde der af sligt kunne forme sig en Politik? Man gik jo til Partimøderne og Drøftelserne kun optaget af eet Spørgsmaal: »Hvad er der nu paa Færde? hvilket Opgør skal vi nu have?« Hvorfor undre sig over, at Johan Knudsen stod saa ene i sin Grundlovspolitik paa Rigsdagen, og at Stenene susede omkring ham — indtil en skønne Dag *Stenkasterne meldte sig som hans nærmeste Tilhængere just i den samme Sag!*

Man angrede ikke, man bad ikke om Forladelse, man skammede sig ikke, nej, man glædede sig vel nærmest over, at en af de Rigsdags-Kolleger, der havde formaaet at se ud over egen Næsetip, foreløbig var bleven sat ud af Folketinget.

Senere har jeg erfaret, hvor rigtigt jeg bedømte Betydningen af, at Johan Knudsen gik med til Dannelsen af Folkepartiet — solidere Støtte har jeg ikke haft, og noblere Skikkelse kender jeg ikke i dansk Politik.

Langt, langt over alle de andre ragede han op som *Kampfællen*; han formaaede at sætte sit eget — vel endda nogen Forfængelighed i Retning af det repræsentative — til Side og gaa ud ad Døren, da det hele for en

frisindet Natur som hans blev *over Ærne*: Saa forskellige han og jeg er, og saa fjernt vi var hinanden, da Johan Knudsen i Begyndelsen af dette Aarhundrede lagde ud med »det jyske Højre«, tør jeg sige, at ingen kom til at staa mig nærmere, og ingen har vist mig Venskab som han. Nu, hvor et Venskab til mig ikke længere vinker og drager ved, at jeg kan yde Støtte og tage en Kampsituations Hundevagt for en og anden betrængt, sender jeg ofte en Tanke til *det uegennyttige Blidstrup*. I *min* Stilling er man ikke forvænt med Venskab; jeg tror ogsaa at burde sige, at jeg jævnt hen gaar ud fra, at sligt oftest er »paa Tid« og »efter Omstændigheder« (ligesom Nutidens Ægteskaber) — men netop *derfor* er jeg i dybere menneskelig Forstand standset ved Johan Knudsen som en af de faa, jeg traf paa Livets Vej — — og *derfor* kommer jeg paa dette ene Punkt lidt længere ind paa det personlige, end jeg egentlig ønsker . . .

Politisk stod Johan Knudsen og jeg sammen; vi holdt ud med hinanden, og vi var gaaet samtidig ud af Herligheden, hvis jeg ikke personlig var tvungen til at gennemføre mit Genvalg i Juli.

Derimod brød Rottbøll og jeg paa Grund af hans ubegribelige Beslutning om at forblive som Kontrolminister i Ministeriet Zahle trods Folkepartiets Vægring ved at lade sig repræsentere i dette Ministerium efter visse Udtalelser af *Stauning*. Jeg glemmer ikke det Indtryk som denne Rottbølls Optræden overfor sit Parti gjorde paa mig. Jeg blev meget forbitret, jeg syntes, han særlig faldt mig i Ryggen ved at optræde saaledes. Derved gav han højre Fløj af Partiet et mægtigt Vaaben i Hænde og svækkede hele mit den Gang — tør jeg nok sige — meget intense og anspændte Arbejde for at give den venstre Fløj Kraft til endelig at kaste den gammelkonservative Politik afgørende paa Porten. Vi blev ved Rottbølls Optræden gennem Selvforsvaret ligesom skubbede et Stykke ad Højre til. Som Sagerne stod efter *Staunings* Udtalelser, kunde vi ikke billige, at Partiet var repræsenteret i

Ministeriet Zahle, og vor Argumentation blev i betænkelig Grad parallel med salig »Vort Land«s.

Hvorfor gjorde Rottbøll dette for ethvert fornuftigt politisk Formaal unyttige, for ham selv politisk dødbringende og for hans Parti saa højst uheldige Skridt? Jeg tror, Skylden var Grev *Frijs's*. Det var et ægte Stykke frikonservativ Politik. Et Stykke *Kabinet*s politik. Udført med kynisk Foragt for Begreber som Vælgerorganisationer, Landspolitik og offentlig Mening. Saaledes har frikonservativ Politik i Danmark altid været. Menneskelig set er Mænd som *Frijs*, *Breinholt*, *Rottbøll* og *Theilmann* slupne mærkelig uskadte gennem denne Foragt for det politiske Haandværk, som de dog selv betjente sig af. Men *Hey* og *Sonne* er til Gengæld typiske Repræsentanter for en Politik paa det rent ydre, paa det formelle og repræsentative — jeg kunde fristes til at sige: for Aktieselskabspolitikken.

Politik var der baade i Rottbøll og Johan Knudsen. Tænk, hvis alt var gaaet harmonisk med Trofasthed mod det nye Partis liberale Politik, med Vilje til at skabe en demokratisk Politik til Værn om den nuværende Samfundsordnings Grundprincipper: Privatejendomsretten og Privatinitiativet. Hvor helt anderledes vilde det ikke være gaaet. Og hvilken intellektuel Forskel paa *Politikere* vilde Offentligheden ikke have kunnet notere.

Men nu — — —

Jeg haabede den Gang ogsaa paa en Række solide Gammel-Moderate. Af disse skal jeg kun nævne tre, som jeg personlig forhandlede med: Redaktør *Egebjerg*, Svendborg, Godsejer *Rasmussen*, Fredsholm og Redaktør *Erik Hansen*, Kolding. Rasmussen viste mig personlig Tillid men følte Afsmag for det politiske Selskab, til hvilket jeg inviterede ham. Den Gang skuffede han mig. Nu forstaar jeg, hvem der havde det rette Instinkt. *Egebjerg*, der er saa konservativ, saa konservativ, gik derimod med — inden længe var han, desværre for os, flere Kilometer til højre for mig — *men* han gik ikke paa Højre-Glatis. Og overfor den Estrupske Politik havde han et sikkert

Venstre-Blik. Og saa nævner jeg *Erik Hansen!* Han er en af mine aller pragtfuldste Skuffelser — der er ligefrem Glans over Fejltagelsen. Jeg troede, han besad i hvert Fald en Draabe Venstreblod, jeg husker et af hans hadefulde Angreb paa Herremændene i »Møens Dagblad«. Men nej. Han viste sig at være glad ved de Store og formanende overfor de Smaa. Ret som en Højremand skal være! Jeg troede, han havde en Romantikers sociale Syn overfor dem, der lider ilde i Samfundet, og at han elskede de brede, fremadarbejdende Befolkningsklasser. Og saa viste han sig at være ikke Frede Bojsens, ikke Oluf H. Jørgensens Mand, men et stærkt syngende, i sin Forkyndelse ildnende Medlem af det storkapitalistiske Trossamfund, hvor man daglig svinger Røgelsekar for den sakrosante *Alex. Foss*, og hvor man som Afdeling II afsværges Asger Karstensen og alle hans Gerninger. Naa, en Ulykke kommer ikke alene: E. H. blev tillige Tysker- og Jødehader . . . for ikke at klatte med det. Han er en ægte dansk Al-Tysker, en ingenlunde talentløs Redaktør for den Bladindsats i det offentlige Liv, der udtrykker Had til Landsmænd. *Hans* »moderate Venstreindflydelse« i Folkepartiet blev derfor et Vrængbillede af sig selv: kapitalistisk, arbejderfjendsk, nationalistisk opviglende. Han elskede det zaristiske Rusland! Bortset fra personlige Sympatier blev E. H. for mig altsaa en blank Skuffelse — saa meget mere, som jeg ikke sporede noget af den Slags hos ham, den Gang vi drøftede det nye Parti i 1915—16, da Folkepartiet blev til.

Saa var der *Lauritz Heine*, der blev Formand for Folkepartiets Forretningsudvalg; han, der tilhører en anset københavnsk Patricierslægt, staar sikkert i Følge Fødsel, Omgivelser og Natur fjernt fra mig, der saa udpræget foretrækker et Menneske af Folket fremfor et Overklassefænomen, naar man skal vælge *Type*. Men han viste sig hurtigt at være en loyal Kampfælle, en forstaaende Mand og, bag en facil Optræden, en fast og trofast Karakter. Han blev da heller aldrig mere end taalt i Folkepartiet — man kunde ganske vist ikke styrte ham som

Forretningsudvalgets Formand, men man kunde gøre ham Helvede saa hedt i den konservative Vælgerforening i København (Livet i denne er af en saadan Natur, at Studenterforeningen i Stormvejrstider er et Stilhedens og Stabilitetens Eldorado i Sammenligning dermed), at han nægtede at tage mod Genvalg som Formand dør 1918. Men gøre Heine til det, han burde have været: Landstingsmand, nej! Der forhandlede om en politisk Kapacitet som *Buntzen*, og i Folketinget indsatte Partiet *Lemvigh-Müller*. Heine blev staaende i Kampene for at bevare Folkepartiet som det liberale Mellemparti; han blev som Følge af sin Trofasthed mod Idéen undergravet, og de idéløse Geléfigurer, der tilpassede sig efter Omstændigheder og Chancer, gled ind i Rigsdagen, baaret oppe af den voksende Overklassepolitik.

Og saa regnede jeg med endnu et Plus for Folkepartiet. Ved en lille fiks Manøvre lykkedes det mig nemlig at faa Dagbladet »København«s Redaktør, *Witzansky*, til at sige Nej til at indtræde i Folkepartiet. Dette opfattede jeg — hvad alle, der elsker Sindsligevægt og politisk Vederhæftighed, sikkert vil give mig Ret i — som en virkelig lykkelig Gevinst for det nye Parti.

Men sandt at sige: Glæden var kort. De Gammel-Moderate, Folkepartiet fik, var, paa et Par enkelte nær, fuldkomne politiske Hysterikere, der ganske vist sammen med mig kæmpede for Navnet: Folkepartiet og for, at der skulde staa i vort Partis første Programpunkt, at vi hævder den lige og almindelige Valgret. Men i Løbet af faa Maaneder var der et besynderligt intimt Samarbejde mellem den yderliggaaende Højre-Fløj med »Vort Land« i Spidsen og Mænd som *Just-Lund**), der kæmpede som en Løve mod det af mig stærkt anbefalede Forslag om at ekskludere »Vort Land« af Partiet. Dette fortjenstfulde Forehavende lykkedes mig, men rigtignok først

*) J.-L. fortjener at karakteriseres som en Mand af stærke Meninger, men han har i hele sin Færd været ridderlig — selv i de hedeste Kampe.

efter slagsmaalslignende Optøjer forud for og paa det paagældende Delegeretmøde, hvorfra jeg, som figura udviser, dog slap med Livet.

SPRÆNGNINGEN, DER FORBEREDTES.

Bag den Overflade, jeg har beskrevet gennem foranstaaende skizzemæssige Indledning med dens spredte Træk af Forhold og Personer, foregik saa i Aarene 1915 til 1920 den stærke politiske Brydning i Partiet, der nu af Storindustrien under *Alex. Foss'* Førerskab med Dygtighed og Held er ført over til sin Modsætning.

Jeg skriver: under *Alex. Foss* dygtige Førerskab, selv om det ingenlunde er *saa* dygtigt, som Sejren lader formode. Thi man maa erindre, at Hr. Foss havde Højretraditionen *med* sig: Snobberiet, Naadigherredyrkelsen, den tankeløse Løben-i-Flok omkring en af Nationens Stormænd. Og *saa* havde han *mod* sig: den i Forvejen mistænkte venstre Fløj af Partiet og omkring sig: en Partiledelse, hvis Flertal vel ikke ønskede en storindustriel kapitalistisk (væsenlig by-kapitalistisk) Kurs, men som, sandt at sige, for en væsenlig Dels Vedkommende ikke begreb et Ord af det, der foregik. Atter og atter mødte den mig med en nærmest medlidende Hovedrysten: »Herregud, Karstensen, De ser da ogsaa Kapitalisme og Storindustripolitik alle Vegne. Der er saamænd slet ingen Ko paa Isen.«

Striden i Partiet begyndte om Professor *Birck*. Han havde jo fortrinsvis den Fejl, at han opfattede Arbejderne som Mennesker og ikke som Maskiner. Et Stormløb fra *Alex. Foss'* Side blev rettet mod ham allerede i Efteraaret 1918 og afpareret ved en af mig foreslaaet Dagsorden. Det var den Gang, *Birck* kæmpede mod *Balin*. Min Sympati var paa *Bircks* Side. Jeg tilkendegav det offentligt, bl. a. i en Artikel i »Nationaltidende«. Omgaaende Svar: Storindustrien oprettede Korrespondancebureauet »Riget«, der blev ledet uden Hensyn til almindelige Regler for Pressevirksomhed *alene* i Kraft af og ved

Hjælp af Penge. Det skulde slaa min Korrespondance, »Bureau Unio«, ned, i hvert Fald true en af mine økonomiske Linier. Partiledelsen tolererede — naturligvis — dette. Ganske vist var det den Foss'ske Kres, der lavede det, men at tale om den storindustrielle Kres i denne Forbindelse »kunde man dog ikke«. Havde de gode og ansete Partifæller dog ikke Lov til at lave Bureau? svarede man de Mænd, som rejste Spørgsmaalet til Ledelsen ud fra Bekymring over Pressens hele Stilling, naar *Kapitalmagten* saaledes tog Førerskabet.

Der gik igen en lille Tid, eller var det omtrent samtidigt. Jeg havde arbejdet for, at Partiet under Partiledelsens direkte Overhøjhed skulde skabe et Pressefond. En skønne Dag havde Partiledelsen den Glæde at øjne Muligheden — endog mange Penge til den projekterede Fond: den Alex. Foss'ske Kres »interesserede sig« nemlig pludselig levende for Tanken. Fonden skulde blot have en særlig Bestyrelse! Under min Protest slog Partiet til. Jeg var ene Mand i Jollen. Resten havde allerede Benene ovre i Industri-Fartøjet. Det hele, jeg fik ud af det, var, at Forretningsudvalget fik Lov til at besætte over Halvdelen af Fondens Bestyrelse, hvilket man vidste intet som helst reelt vilde betyde, da man altid vilde kunne gøre Regning paa, at i det mindste eet af Forretningsudvalgets Medlemmer vilde stemme sammen med Kapitalistfløjen; saa havde man *Camouflagen* i Orden. Lidt unødigt udæskende var det maaske, at Hr. Alex. Foss straks indtog Forsædet i Pressefondens Bestyrelse, men det gik glat, og Idyllen bevaredes. Virksomheden var godt organiseret; den københavnske Kapitalisme havde altsaa nu ogsaa lempet sine Fangarme omkring Provinspressens Hjerte-regioner, medens dens Korrespondancebureau lempeligt slyngede Baandene om Pressens Lemmer. Samtidig eller noget forinden havde kapitalistiske Kreser købt Dagbladene »København« og »Børsen«.* De overalt huserende »Sekretærer«, der skyder op i den kapitalistiske Urtegaard

*) Symbol: »Børsen«s Redaktør blev Formand i Bestyrelsen for Aktieselskabet »København«.

som Paddehatte af sur Skovbund, fik deres »Ben« fordelt, og deres »Forfatternavne« skubbedes ind og ud, saa et Sted, saa et andet. Det i en Fold af Cementkongens hule Haand anbragte Bladfænomen »Ugens Tilskuer« knyttedes aandeligt til »København« ved, at man paabød Magister Harald Niensens Indtrædelse i »Københavns« Redaktion, hvis Saftarter ved denne Podning udvikledes i Retning af det syrlige og højtstemt moralske. Tobaksindustrien havde forinden sikret sig den højt ansete Forfatter, Hr. Ivar Moe, der skrev sine dyrebare Artikler indenfor en større Pressecirkel. Gennem smaa Strejftog i Reglen i den lavereliggende Journalistiks Tjeneste inficerede Korpsset af »Sekretærer« og »Forfattere« ogsaa andre Blade, — »Nationaltidende« har her holdt sig anerkendelsesværdig fri for Infektionen. Saaledes har den københavnske Storkapitalisme i Løbet af faa Maaneder dels tilkøbt sig, dels manøvreret sig til Hovedindflydelsen i det konservative »Folkeparti« og i dets nærmeste tilgrænsende Regioner. En mægtig københavnsk Kapitalist-Kres holder Traadene fast i sin Haand, og efterhaanden som Presse-Vanskelighederne i Provinsen bliver større, vil Magten vokse automatisk.

Kampen fra Kapitalisternes Side mod, at Folkepartiet holdt sit Program m. H. t. en Sikringslov mod Monopolernes og Trusternes Overgreb, tiltog samtidig indenfor Partiet. Med kynisk Foragt for Programmet, der tilsagde Mellemlasserne og det forbrugende Folk Samfundets Indseende med monopolagtige Virksomheder, Ringdannelser og andet, som ellers ukontrolleret kunde brandskatte den store Almenhed til Fordel for ganske enkelte Kapitalister, arbejdede den storindustrielle Fløj paa, at »Folkepartiet« her skulde give blankt op, og paa at friste muligt svage Sjæle i Venstre. Da jeg havde holdt min Tale i Folketinget tidligt i Fjor til Forsvar for en Trust- og Monopollovgivning, væltede man sig med grove personlige Angreb ind over mig, ganske som man fra et andet kapitalistisk Hjørne hudflettede mig for en halv Snes Aar tilbage, fordi jeg den Gang ikke vilde arbejde for mere Toldbeskyttelse, end jeg fandt forsvarligt. Den, der ikke

er Kapitalismen til Vilje, vil stedse gøre sine praktiske Erfaringer om den dybe Menneskekundskab i *Georg Brandes'* Ord: at intet Vilddyr kan sammenlignes med en Kapitalist, hvis økonomiske Ligtorn man bringer i Klemme.

Lidt senere etablerede den samme Kres Kampagnen mod »Politiken«, der skulde rammes og slaas ned økonomisk ved en Storvirksomheds-Sammenrottelse, som i sine Principper truer al Pressefrihed i Danmark.

Lykkes Kvælertaget paa alle de af mig her nævnte Omraader, er vi her i Landet — i øvrigt ganske bortset fra Anskuelsesmodsatninger — udleverede til den vildeste og brutaleste Kapitalisme, et Maal, som de sejrende i »Folkepartiet« har sat sig, og som Partiet faktisk har godkendt i Løbet af dette Aar.

I et saadant Parti er min Plads ikke. Jeg erkender, at jeg har lidt Nederlaget. Hævdelsen af de almene Befolkningsinteresser blev mig umuliggjort. De, der endnu vil søge at bevare Skindet paa Næsen, i en redelig Forfægtelse af Menigmands Interesser, har ikke deres politiske Mission paa en Arbejdsmark, som er bestemt ved Alex. Foss' aabne, atter og atter gentagne Parole: *det er Overklassen, vi skal erobre.*

Det, man efter Udviklingen indenfor Folkepartiet i de sidste 2 Aar kan forlange i den offentlige Velanstændigheds Navn, er, *at det konservative Folkeparti nu skrider til at slette Navnet Folkeparti.* Dette Navn betegner et politisk Falsum, som gøres endnu æklere ved den folkelige Flitter og Glansbilledpynt, hvormed man udmajer dertil indrettede Agitatorer, hvis fornemste Opgave er at skjule for Offentligheden det, der er foregaaet indenfor Partiet. En stiltfærdig Natur som *Piper* plumpede ganske vist ud med Historien, da han af de regerende Kræfter lod sig forlede til foran sidste Valg at forkynde, at det ikke kunde falde »Folkepartiet« ind nu at virke for, at det Offentlige skulde have det Indseende med Monopoler og Truster — — som Folkepartiets Program havde givet Folket Tilsagn om!!

Derfor siger jeg: Fjern Titelen »Folkeparti« og benævn Partiet ved et ærligt Navn!

»ANDRE FORNYELSER« INDENFOR
»FOLKEPARTIET«.

Intet er i et Land med almindelig Valgret mere haab-
løst end at møde med Kapitalismens Lære utilsløret. Fol-
ket vil løbe for denne.

Men saa camoufleres Kapitalismen. Dette Gespenst,
der ikke i sig selv ejer Følelse for eller Tro paa Menne-
sker, og som overhovedet ikke besidder noget Drag af
Menneskelighed, ved godt at værdsætte naive eller uvi-
dende Vælgeres Mangel paa Evne til at se *bag ved Tin-*
gen. Kapitalismen har derfor overalt i Verden forklædt
sig, fortrinsvis har den taget Nationalismen i sin
Tjeneste, Revanchetanken, Racehadet. I disse Aar har
Flensborg spillet en betydelig Rolle i den hjemlige Ka-
pitalisme. *Det fri Erhvervsliv* har dernæst holdt for.
Ved dette Ord har man bl. a. faaet Erhvervsorganisati-
onen for Mellemlklasserne til at vedtage Resolutioner, der
ganske vist har været sat paa Skruer, men som dog har
haft et saadant Indhold, at de kunde »bruges« overfor
Lovgiverne til at vise, at selve Mellemvirksomhederne lige-
frem tørstede efter, at Storkapitalen maatte faa bevilget
den fornødne »Erhvervsfrihed« til at opæde Mellemstands-
virksomhederne gennem ukontrollerede Trust- og Mono-
poldannelser.

Efter at det nye Partis Mur havde givet efter for det
kapitalistiske Tryk, aabnedes Uligevægtighedens Sluser;
til alle Sider fremtraadte Partiet mere og mere bag Ku-
lisserne som det, det maatte blive: et Yderparti, et dekla-
matorisk Højre.

Denne Udvikling satte Fart ved 26. April-Valget i
Aar. Studenterforeningssvadaen, den dømmende Kri-
stendom, Nationalismen og den skinbarlige Kapitalisme
(endda i »Sekretær«-Formen!) holdt sit Indtog i Partiet.
Alle disse Retninger fandt hurtigt hverandre. Allerede
forinden kunde man se, hvor det bar hen. »Ledelsen« ad-
ministrerede Boet, men tog intet aandeligt Initiativ. Det
gik, som det kunde — ganske som i Højres Dage. Og

efter April-Valget var det lille Eventyr med den »folkelige« Politik lykkelig bragt ud af Verden, og *Højre* grinte ud af alle Krogene.

Som sagt, havde personlige Grunde ikke nødvendigjort mig at modtage Kandidaturen ogsaa ved Valget i Juli 1920, var jeg gaaet min Vej. Beklageligvis kom jeg saaledes ikke til at gaa samtidig med Johan Knudsen og Birck. Men Forholdene var her de stærkeste.

KAN VÆLGERNE STADIG HOLDES I UVIDENHED OM PARTIETS OMSKABELSE.

Med Vilje eller af Mangel paa Kendskab til, at Overklassen har taget Magten indenfor Folkepartiet, holder Partiets Presse sine Læsere i Uvidenhed om Partiets Omdannelse til et Overklasseparti. »Herregud, hvad er der dog sket? Har vi ikke taget Larsen-Badse, Glindermann Nielsen o. fl.? Og siger vi ikke trofast alt det, du har lært os at sige?« Jo, det véd Gud! *Filmen* er i Orden — »det brede Grundlag« — »Landbovenligheden« — »Middelstanden« — — —

Men Partiet har bare forladt det brede Grundlag, og hvem tænker paa »Landboimpulser« og »Middelstanden« længere end til de 10—15 Tdr. Hartkorn og til de 15—20,000 Kr.s Aarsindtægt?

Hvilket Helvede staar der ikke i Partiet, naar en af Folket skal have et Mandat paa et bestemt socialt eller økonomisk Program? Hvor har det indenfor »Folke«partiet ikke tættere og tættere svirret én om Ørene med de kendte Ord om: »Hvad kan en Middelstandsmand?« — »Aa, Herregud, en Funktionær!« — »Og en Bonde!« Nej, som Alex. Foss udtalte, da jeg i Januar 1918 foreslog at akceptere *Laur. Jensen*, hvem Situationen den Gang udpegede paa mere end een Maade: »Det er det store Initiativs Mænd, vi skal have frem!« Ved dette Afslag fik vi Erhvervspartiet.

En i og for sig fortjent Nemesis betegner dette Parti for dem, der indenfor »Folkepartiet« har besejret os andre.

Men, alligevel: for mine politiske Hensigter var det en ulykkelig Tildragelse. Thi derved svækkedes paany — og afgørende — venstre Fløj af Folkepartiet. Adskillige af mine trofaste politiske Venner gik med over i det nye Parti, og Reaktionen i vort Parti hoverede: »Nu gaar det med Karstensens Middelstandsfolk, som det er gaaet med hans Landboere: de løber!«

Andet har Erhvervspartiet bogstavelig talt ikke opnaaet end at fremme den Omdannelse af Folkepartiet, der nu er fuldbragt. Sværdet blev slaaet os andre af Hænderne. En skadelig Rivalisering mellem Erhvervspartiets Mænd og vore venstre Fløjmænd kom i Gang. Kan denne Flænge heles? Eller bliver Købstad-Middelklassernes Kaar virkelig de miserable: *enten* i Kjøleskøderne paa Kapitalisterne i Karnevalsoptog til Tonerne af »Det frie Erhvervsliv«, *eller* ind i det radikale Venstre til Trods for dette Partis Stilling til Socialdemokratiet? Fortjente disse Titusinder af Vælgere ikke bedre Kaar?

Men *det* skal medgives Laur. Jensen — trods alt: han har indsuget i sit Bevidsthedsliv et sanddru Indtryk af den levende Foragt, hvormed den kapitalistiske Fløj i »Folkepartiet« omfatter Begreberne Mellemlasse og Funktionærklasse. Men havde Hr. Jensen formaaet at bevæge sig paa Sandheds Grund, vilde han overfor sine Venner have tilføjet: »Men der findes ogsaa i Folkepartiet en Fløj, der med større Evne og Erfaring end jeg, Jensen, raader over, kæmper for en demokratisk Politik. Lad os ikke tabe Retningslinien af Syne, men holde Fodslag fra Erhvervspartiets Side med denne Fløj, hvis et fælles Tag engang skulde blive nødvendigt.«

I Stedet derfor væltede Erhvervspartiets Førerskab sig *fortrinsvis* over den demokratiske Fløj af Folkepartiet.

Og samtidig delegerede Storindustrien (gennem Arbejdsgiverforeningen) et Hold af Stor-Haandværkere ind i Erhvervspartiet for at lægge det i Baand og Lænker. Da jeg saa dette, vidste jeg, at nu skulde den demokratiske Linie ogsaa i Erhvervspartiet brydes. Jeg advarede Laur.

Jensen og sagde: »Pas paa, nu er Storindustrien paa Trapperne. Den lader, som den indvier Dem til Præsteskabet, men den er blot i Færd med at give Dem Møllestenen om Halsen.« Laur. Jensen og hans Bevægelse fik Møllestenen — Erhvervspartiets Demokrati sænkedes i Slien. Laur. Jensen gik til Bunds, og Stor-Haandværkeren, den udprægede Arbejdsgiverrepræsentant *Kayser* holdt sit Indtog paa Rigsdagen og blev Erhvervspartiets Formand dèr. Partiets eneste politiske Hoved, *H. O. Hansen* (Skanderborg Amt), er trængt bagud. Og med Overklassepolitikken ude paa Landet gaar det ligesaadan. Arbejdsgiverforenings-Agrarer holder deres Indtog i Folkepartiets Ledelse. Kraftcentret er ogsaa her Arbejdsgiverforeningen. Det »ordner« automatisk »Folke«partiets Repræsentationsforhold — Gud bevares, vort Parti er ogsaa et Landboparti, *forsaavidt* — naturligvis — Landbrugsinteresserne ikke kolliderer med de dyrebare Industriinteresser . . . men ogsaa for Landets Vedkommende gælder det — for Danmarks Skyld! — at det store Initiativs Mænd maa frem og føre an. Det kornsælgende Landbrug bør sættes over det kornkøbende Jordbrug i Kraft af »det frie Erhvervsliv«, som denne Gang hedder Verdensmarkedets Pris — den, *I. C. Christensen* skal have betegnet som »Verdensnødens Blodpenge«, og som *Madsen-Mygdal* resolut slog sig fra ved Forelæggelsen af den sidste Kornlov. »Er vi ikke landbovenlige?« vil Folkepartiets Ledelse svare. Var *Sporon-Fiedler* ikke som altid guddommelig, da han som »mit Partis Ordfører« (flere Gange gentaget) søgte at bore Dolken vennesælt i Ryggen paa Landbrugsministeren — anglende efter Tilslutning fra Landmandsforenings-Agrarerne, men samtidig kastende kælne »Folkeparti-Blikke« til Forbrugernes Kres . . . »vi er jo ogsaa et Byparti!« Jo, Filmen er ogsaa her i Orden. Storartet!

Men her vil Tilbageslaget melde sig hurtigt og sikkert. Den jævne Landbo kan tænke Politik. Han er langt mere politisk end Købstadboen. I Storindustriens Parti tager han ikke Plads. Han gaar nu den sikre Vej til venstre Side.

Alligevel bør man ikke være blind for, at Overklassepolitiken ogsaa paa Landet kan gøre Regning paa en Hale, der vil slutte op nærmest ud fra visse »sociale« Fornemmelser. Og hvor disse ikke slaar til, vil det konservative »Folkeparti« bøde paa Situationen, *dels* ved Hævdelsen af visse Arbejdsgiverinteresser, *dels* ved at give sig Indre Mission fuldstændig i Vold. De sidste Valg har tydelig nok peget i denne Retning. Og dør vil der være Stemmer at hente lige indtil den Dag, Missions- og Forbudsstemmerne rykker sammen i et Hold paa den politiske Arena.

Naar »Folkepartiet«s Overgang til Overklassepolitiken bliver mere og mere bekendt indenfor de Vælgerkrese, som har sluttet sig til Partiet, vil de laante Fjer selvfølgelig drysse af — *Partiet vil ikke være noget for nogen, der tilhører de brede Lag*. Tilbage for »Folkepartiet« vil da blive, hvad det med Ære kan beholde i Kraft af Partiets politiske Væsen efter Storindustriens Sejre: Overklasserne med Suite. Til denne Suite er jeg klar over ogsaa at maatte regne en Del af den akademiske Verden. Lige fra den stramme Embedsmandstype til den højt brægende Studenterforeningspolitiker, der er over-national — og saa »vittig« — og ned til den blankøjede, dunklædte Student, der stirrer ind i Herligheden, paa een Gang betaget og sulten.

»Herrer vi ere i Aandernes Rige«.

Jeg venter ogsaa at se en vis Del af den udvalgte Flok, der slaar »Brandesianere« og »Grundtvigianerne« sammen i een Djævelens Armé og tænder Heksebaal for Kætterne. Den Del, som formentlig paa længere Sigt vil føle sig tiltalt af »Folkepartiet«, de missionske Proprietærer — Mænd som *Fibiger* og *Rasmussen-Byskov*: de siger, at vel er den aandelige Side af Sagen — naturligvis — det væsenlige, men Verdensmarkedets Pris paa Brødkorn er heller ikke at foragte. Vel vil de Smaa lide, men venter der ikke til Gengæld dem den største Løn hinsides?

Der er for mig noget opløftende i denne Melange: patenteret Gudelighed og Landmandforenings-Idealisme.

Men hele dette Følge, der drager af Sted i Halen paa Overklasse-Politiken, forslaaer ikke ret meget i Tal. Folket vil vige og ordne sig i sine egne Grupperinger. De kloge-
ste i hver af disse Grupper vil indse, at Vækstmuligheden afhænger i meget væsenlig Grad af, *at ingen af disse Grupper gribes i at have nogen Tilknytning til den folkefjendske Overklassepolitik.*

Hvor Attilas Hest havde traadt, voksede intet Græs.

KATASTROFEN, DER VIL RAMME DET BORGERLIGE SAMARBEJDE.

Jeg er forberedt paa, at en og anden vil sige til det, jeg foran har anført: »Hvorvidt du nu har Ret eller ikke i din Fremstilling af »Folkepartiets« Overgang til Reaktionen, saa bliver dette dog et indre Anliggende for den snevre Kres af danske Vælgere, der er direkte Part-havere i Fænomenet.«

Dette Syn er efter min Mening saa urigtigt som vel muligt. Saaledes som Konstellationen er paa Rigsdagen, paavirker *Folkepartiets Forlis* og det *genopstandne Højre* i Virkeligheden hele den politiske Stilling.

Havde vi haft et *virkeligt* Folkeparti, der hvilede paa *samme* sociale Basis som Venstre, vilde disse to Partier have kunnet danne det Centrum, der kunde have prøvet fælles Kræfter overfor den egenlige Social-Radikalisme. Til Højre for disse Partier vilde vi da have haft den kapitalistiske Partidannelse, der vilde forholde sig til det politiske Liv som en Blindtarm til en normalt fungerende Organisme. Et saadant Lem mærkes erfaringsmæssigt kun, naar det inficerer Legemet. Da bliver det farligt for det hele.

Og saaledes er Situationen netop i Øjeblikket, hvor »Folkepartiet«s komplicerede Affærer endnu opretholder Partiet i sit Ydre og gennem det falske Partinavn som et aktivt og derfor farligt Led i Folkelegemet.

Hvorledes kan Venstre basere sin Politik paa Samarbejde med et saadant Parti?

Der er nærmere beset ikke eet Omraade, hvor de to Partier kan slaa Følge.

Jeg vil tillade mig at belyse dette ved at fremdrage en Række Omraader, hvor man ikke kommer uden om den egenlige Politik.

Nationalt ledes »Folkepartiet« af en Række overbalancerede Fantaster, der lægger Vægt paa Kravet om at føre den nye Grænse længere mod Syd. De vil med andre Ord puste til Konfliktsmuligheden mellem Dansk og Tysk. Jeg véd, at der er flere Medlemmer indenfor det nuværende »Folkeparti«, som ikke billiger en saadan for Danmarks Fremtid skæbnesvanger Politik, men de formaar intet. De vil blive knægtede, eller for at bruge et vederhæftigere men tillige mere drastisk Udtryk: de vil blive nedkæftede, alt imens Piper og andre vil ryste, en Kende svimle, paa deres velærværdige Hoveder. Og Partiet vil lægge Vægt paa at skabe Forsvarsbevægelse, der vil kræve meget store Udgifter til Opretholdelse af det gamle Militærvæsen, hvis Urimelighed efter Verdenskrigens Sammenstyrtning og de Erfaringer, den ogsaa rent militært har givet os, raaber til Himlen. Jeg husker endnu de Angreb, jeg var Genstand for, da det latterlige lille Spørgsmaal om, hvorvidt Landfæstningen kunde nedlægges 1920 eller, som Loven paabyder, 1922, var til Drøftelse indenfor Partiet.

Hertil kommer den personlige Nedrakning, hvortil vore Nationalister erfaringsmæssigt hengiver sig — f. Eks. de skamløse Angreb paa *H. P. Hansen, Nis Nissen* m. fl., hvortil Venstre ikke i Længden kan undgaa at indtage det *Dr. Moltensenske* korrekte Standpunkt.

Socialt vil »Folkepartiet« sikkert gaa med til en Lovgivning, der yder Smaafolk en samfundsmæssig Støtte i en Række Tilfælde; — — dette gjorde det gamle Højre ogsaa, et Forhold, som i mine unge Dage var væsensbestemmende for mig paa mere end een Maade. Jeg tror, Partiet vil undgaa at yde principiell Modstand mod fortjenstfulde Reformer som f. Eks. Aldersrenten. *Men det vil ensidigt forhale Tidspunktet for saadanne*

Loves Gennemførelse. Her maa et antisocialistisk Demokrati, af hvilket Venstre er et uundværligt Led, kræve Resoluthed i Handlingen. Det kan ikke lade sig *Rettidigheden* slaa af Hænderne af en Makker i Spillet, som nok i og for sig værdsætter Kortene, men ikke bekymrer sig om Spillets Krav.

En dybere gaaende social Udvikling til Fremme af Solidaritetsfølelsen mellem de *bedre* Arbejdere og de *bedre* Arbejdsgivere vil møde den heftigste Modstand indenfor »Folkepartiet«. Dette vil ikke kunne se bort fra de gode gamle Dage, hvor Idealet var *den trofaste Nøjsomhed*. Men endnu mindre vil Partiet kunne vikle sig ud af de moderne Driftsherrers »sociale« Syn: at Arbejderne og Maskinerne rangerer ens. God Vedligeholdelse, men ingen Sentimentalitet!

Om Jordspørgsmaalet har der i »Folkepartiet« i de senere Aar været ført heftige Kampe. Jeg har meget skarpt hævdet to Standpunkter: 1) Lehns- og Stamhusbesiddelsens privilegerede Ejendomsret kan ikke forsvares socialt og politisk — jeg ser derimod nu, at den kan diskuteres juridisk; men selv om den nok saa meget kunde forsvares juridisk, vilde den ikke kunne opretholdes. Deri vil de kloge af Lehnsbesidderne forøvrigt være ganske enige med mig. 2) Vi maa ind paa en Jordreform, der for Alvor letter Adgangen til Jord for de unge initiativrige Landmænd. I begge Henseender var Partiet trevent, og da der nu er frit Spillerum for de Kræfter, der opfatter »konservativ« Politik som en bestandig Hævdelse af *dens* Interesser, der er naaet til Livets Middelhøjde, og som har formaaet at sætte sig til Rette paa et Stykke Flæsk, kan man sikkert vente sig alt. Jeg tilføjer her udtrykkelig, at jeg ikke ønsker under nogen Form at rokke ved den almindelige Ejendomsret, der efter min Opfattelse giver de enkelte Samfundsmedlemmer den Følelse af *Risiko* og *Chance*, der hos det enkelte Menneske betegner Løftestangen for Evnens og Energiens Udfoldelse. Men en Spærring af de Unges Opdriftsmuligheder og af Ungdommens Udsigter til selvstændigt Erhverv paa Landet er øjensynlig den

sletteste Politik, samfundsmæssigt set, og et mægtigt Plus for Socialismen. Den fremmer desuden den skadelige Sammenstuvning af Menneskene i Købstæderne — særlig i Hovedstaden.

Venstre har her et Krav, der naar ned til Samfundslivets Rod, at rejse og forsvare. Men den konservative Makker staar ogsaa her og slaar sig i Tøjret: »wie die Oxen am Berge!«

Erhvervspolitisk og økonomisk har »Folkepartiet« — som foran beskrevet — een Retningslinie fremfor nogen: »det frie Erhvervsliv«. Dette betyder Kapitalens Frihed til Koncentration. Det store Initiativ *quand même* — d. v. s. uden Hensyn til de mellemliggende store Befolkningsklasser, af hvis Trivsel og Vækst vi andre mener, at *al* Samfundsudvikling paa den nuværende Samfundsbygnings Basis afhænger — politisk og socialt. England viser os, hvilke Rystelser der rammer en stor og sejrende Nation, naar den savner Mellemlagene. Det er en dum Løgn, at jeg skulde have fornægtet Betydningen af, at vi ogsaa her i Landet har det store Initiativ, og at jeg skulde ønske, at dansk Skaberaand ikke kunde opbygge Indfaldsporte i Verdensomsætningen. Det eneste, men ganske vist ogsaa det væsenligste, jeg har modsat mig, er en ensidig Udvikling paa Kapitalkoncentrationens Grund.

En vejrende Støver som Sprittrustens Direktør, Hr. Chr. H. Olesen, har i en let forstaaelig Iver efter ikke helt at drukne i Cementkongens Fodspor, i »Berl. Tid.« søgt at dække Kapitalkoncentrationen overfor mit Angreb, ved at lægge Hr. Alex. Foss' Sygdom mellem mig og mit Standpunkt. Man bør ikke angribe en syg Mand, blev der skrevet. Jeg skal ikke komme ind paa det latterlige i saaledes at ville slænge en syg Mand mellem en Politiker og hans Politik. Man maatte f. Eks. ikke angribe det danske Socialdemokrati, hvis Hr. *Stauning* eller Hr. *Borgbjerg* var syg! Men jeg anfører det her for at vise den snobbende og vamløse Persontilbedelse, der dyrkes i disse Krese, og de Midler, man bringer i Anvendelse for at gardere sig. De bykapitalistiske Koncentrationer skulde med

andre Ord have Fred til at omskabe Slagmarken mellem de nuværende Samfundsprincipper og Socialismens til en Kamp mellem ren Socialisme og ren Kapitalisme. Man raaber i denne Anledning paa Gader og Stræder med »det frie Erhvervsliv«; slaar dette ikke til, laver man Helgen-skikkelser, der ikke maa røres, og hvor dette ikke hjælper, optræder man som Personangribere. Man bruger dertil en Witzansky, en Ivar Moe eller en Figur af »Sekretær«- eller »Kontorchef«-Korpsene. Jeg har faaet *mit* Fedt. *Jensen-Sønderup* har nu ogsaa faaet sit i en hellig Alliance mellem Kapitalisme og Indre Mission. Og Rektor, Dr. *Kragh*, Dr. *Moltesen* og Hr. *Jensen Kleis* kan belave sig . . .

Storkapitalen har travlt med Indpodningerne. Venstre skal inficeres af dens Bacille, lokkes og trues til Passivitet overfor den kapitalistiske Erhvervspolitik. Og hvis Eksperimentet *ikke* lykkes, skal Venstre bekæmpes som et Parti, der er farligt for »det frie Erhvervsliv«!

Venstre staar nu sin demokratiske Prøve overfor Erhvervslivet i Trust- og Monopolspørgsmaalet. Med Opmærksomhed vil alle Venner af et bredt, folkeligt Samfundsliv — det eneste, der kan holde mod en socialistisk Stormflod, og det eneste, der *moralsk* kan begrunde en Antisocialisme — iagttage, om Venstre her vil lade sig indfange paa Konto af en truet »parlamentarisk Basis«, eller om det, hvad jeg anser for givet, vil hævde sunde demokratiske Grundsætninger.

Af dette vil naturligvis en meget væsentlig Del af Venstres Fremtid som folkeligt Parti afhænge, men mere end dette: heraf vil i dybere Forstand Kampen om Bevarelsen af den nuværende Samfundsbygning blive bestemt. Ret beset ligger det skelsættende i et moderne Samfund, hvor den almindelige Valgret ikke længere er et Stridsspørgsmaal men en fastslaaet Kendsgerning (selv om den mødes med Foragt eller Hovedrysten i »Folkepartiet«), i dette: hvorledes man tager paa Jordspørgsmaalet og Erhvervsspørgsmaalene. Her vil enhver Indrømmelse til Kapitalismen med fuld Føje og ligefrem i Kraft af Udviklingen

kaste Flertallet over til de Sider i Indenrigspolitikken, hvor Socialdemokratiet er raadende. Hvor mange af os staar, nøjere beset, ikke her paa Skillevejen? Har man Valget mellem Socialismens og Kapitalismens Samfunds-idéer som et Enten-Eller: hvor staar saa du og jeg? Et Faamandsvælde, usocialt, haardhændet, folkefjendsk (selv om det kan være naadigherre-humant hist og her), kan i hvert Fald ikke aflokke mig en Afstemning til Gunst for sig — uanset at jeg ikke tror paa Socialismen.

Hvorledes det storindustrielle Førerskab former sin »Politik«, har vi nu i denne Tid faaet fortræffeligt belyst. Først krævede dette Førerskab, at alle Indgreb fra Statens Side overfor Erhvervslivet burde banlyses. Enhver Tanke om Samfundets »Indseende« med Virksomheder var af det onde, ganske særligt maatte Kapitalkoncentrationerne ikke generes. Erhvervslivet burde hvile i sig selv, frigjort for alle Baand. Samtidig fo'r Storindustriens Organer over Arbejderne, hvis Gulaschfigurer usandfærdigt blev gjort til *det typiske Fænomen* indenfor Arbejderne. Og nu, næppe $\frac{1}{2}$ Aar efter, møder den samme Storindustri frem overfor Statsmagten og kræver — Kontrol, Regulering, Importforbud m. m. Og den rejser denne Appel til Samfundsmagten Haand i Haand med de industrielle Arbejdere, der nu i ledende Artikler behandles som almindelige Mennesker, der i *Gennemsnit* har Samfundsinteresse ganske som vi andre.

En herligere »Politik« har ikke været set. At den paa een Gang er kynisk og komisk gør den ikke uinteressantere. Kynismen ligger i, at man fra den Side uden videre afslører sin egen politiske Selviskhed overfor hele det øvrige Samfund. Til Indledning sagde man fra den Side: »Vi fordrer, at Staten skal lade os tjene, hvad vi kan, under Højkonjunkturen. Alle øvrige Samfundsborgere skal betale, hvad vi i Verdenssituationens Prisopskruninger kan faa. Det frie Erhvervsliv uden Statsindgreb er Maalet. Er der noget Erhverv, som kan staa paa egne Ben, er det vort!« Og i det festlige Optogs Slutningstableau viser Komiken sig, idet disse »Politikere« siger:

»Nu vender Konjunkturen. Der er Udsigt til nedadgaaende Priser. Maa vi straks udbede os Statens Indgreb ikke alene gennem *Reguleringer* men ved ligefremme *Forbud*. Vi afviser Tanken om, at Erhvervslivet former sig frit og hviler i sig selv!«

Som Deltager i en saadan »Politik« har, naturligvis, straks »Folkepartiet« meldt sig. Det skete en, to tre. Hvorfor gøre Pinen lang for Armèen, der den ene Dag skal *forbande*, hvad den den foregaaende Dag har lært at *velsigne*?

Og hver Dag melder sig med flittige Bønner fra samme Side til Venstre (!), der opfordres til at træde ind i den erhvervspolitiske Farce, hvor man har for sig en pragtfuld Udfoldelse af alle de Kræfter, der modarbejder Skabelsen af et gennemførligt Grundlag 1) for en Fællespolitik med Venstre, og 2) for en omfattende Hævdelse af de almindelige Erhvervsinteresser i Handel, Haandværk, Agerbrug, Fiskeri, Skibsfart og indenfor den *sunde* Industri.

Jeg havde ikke ventet, at mine *rettidige* men systematisk tilsidesatte Raad om *ikke* at begive sig ind i en saadan ensidig storindustriel Kurs skulde vise sig saa hurtigt at faa *Kendsgerningernes Vidnesbyrd om deres Berettigelse*.

Men jeg tror paa den anden Side ikke, at Aabenbaringen af den storindustrielle Politik's inderste Væsen er til Skade for den Omgruppering i dansk Politik, som *maa* til, hvis det for Venstre skal være muligt at føre en Regeringspolitik igennem paa det erhvervspolitiske Omraade i Samarbejde med tilgrænsende Partidannelser.

Overfor en saadan Erhvervspolitik staar det nuværende »Folkeparti« altsaa som *Modstanderen, der intet vil forstaa og intet vil erkende*.

Kirkelig set har Kapitalismen indenfor »Folkepartiet«, som nævnt, slaaet sig paa Pietismen. Det kan se underligt ud. Men set fra et kapitalistisk Synspunkt er det dog langt mere forstaaeligt og for saa vidt mindre forargeligt end set fra den Religiøsitet's Side, der lader sig saaledes lægge i Guldlænkerne. Det sidste kan ikke undskyldes

med Tankeløshed eller Mangel paa politisk Begreb. Hvor det gøres bevidst, er det i mine Øjne en ubeskrivelig Raahed. Den sidste Bemærkning være bl. a. helliget »Kristeligt Dagblad«, der under sin nuværende Redaktion er et Hjemsted for politisk Pressekorruption. Blandt de Indtryk, jeg har modtaget af Pressedemoralisation, er der et, som jeg ikke vil holde tilbage; det drejer sig om »Kristeligt Dagblad«s Redaktør. Hans Navn er ligegyldigt, men hans Gerning er *Bladets* — og den er et Udtryk for en Opfattelse af Ære og Pligt, som jeg ikke vil forbigaa. Man kan deraf slutte, efter hvilke Systemer saadanne professionelle Dommere i Guds Navn søger at faa Ram paa deres Næste. I en Sag, jeg meget nøje kender, og hvori der var Diskussion om, hvorvidt en Medborger, der ikke behagede »Kristelig Dagblad«s Redaktion, havde handlet »moralsk« eller ikke i en Pengesag, overlod »Kr. Dgbl.«s »for Gud og Mennesker ansvarlige« Redaktør en ondartet, moralsk svulmende Behandling af denne Menneskebroder til en Person, 1) som Redaktøren vidste var personlig Fjende af den paagældende, der skulde angribes, og 2) som han yderligere vidste havde været straffet, ikke for et enkelt Fejltrin, men for en lang Række Falsknerier og Bedragerier. Bag sine Læseses Ryg, i Ly af »Moralens« tætte Hegn, lod Redaktøren af »Kr. Dgbl.« *denne* Mand falde sin Næste i Ryggen angaaende — Pengemoral. Dette indenfor dansk Presse enestaaende Tilfælde af *den højeste Demoralisation* hører sikkert til disse Mørkemænds indbyrdes Frimureri. Det svarer i hvert Tilfælde nøje til den lyssky Virksomhed, som »Kristeligt Dagblad« for nogle Aar tilbage udfoldede overfor et bestemt Medlem af Kongehuset. Hvorvidt Komplottet den Gang havde sikret sig en til det paagældende Skandale-Emne svarende *Specialist* paa samme Maade, som det lykkedes Bladet i det nævnte pengemoralske Felttog, ved jeg ikke. Hos »Kristelig Dagblad« helliger Formaålet altsaa paa pragtfuldste Maade Midlet. Offenligheden bør have Kendskab til dette moralske Væsens indre Habitus. Jeg har derfor ønsket at anbringe en Halmvisk bag Æseløret. Der-

ved tilsigter jeg at afmærke ikke alene Bladet men hele den Klike indenfor Indre Mission, som er eller har gjort sig medansvarlig for den her omtalte Side ved »Kristeligt Dagblad«s Virksomhed.

Intet Under derfor, at et saadant Blad gerne gaar i Baas med en kapitalistisk Gudsfornægter, blot han retter sit Skyts mod Krese, der besidder den guddommelige Redaktørs og hans nærmeste Klikes Had eller Misundelse. Over en saadan vel organiseret *Kristendomsforkyndelse* og *Næstekærlighed* har Fanden upaatvivlelig spændt sit Bukkeskind.

Anderledes med Kapitalismens Brug af den strenge Kristendom. Er det ikke en Fordel, at Arbejderne og de Smaa i Samfundet indspindes i Forestillingen om, at der hinsides vinker en Løn for Lidelser her nede? Visselig kan »Kristeligt Dagblad« skabe nogle Stykker af de gode og brave Smaakaarsfolk, der er i saa høj Kurs i det kapitalistiske Jordeliv. De fordrer intet. De er tro og nøjsomme og samler til Huse for andre. De skraber som Job deres Saar og stirrer opad. Er det Penge, som gør lykkelige Mennesker? Er det Velleved, der præger Hjertets Guld? Nej, visselig, de Rige har saamænd deres Hyre. Ret beset er det en Lykke at være fattig, men dydig!

Paa denne Baggrund skal »Folkepartiets« heftige Tilslutning til kirkeligt Landsforbund ses; vi andre, som uden at hykle strakte os langt, fordi vi mente, at en folkelig konservativ Politik maatte hævde ogsaa de bevarende kirkelige Interesser, — selv har jeg loyalt strakt mig endog meget langt, — er at ligne ved rene Sinker overfor Kirkedyrkere som Paul Drachmann, Ivar Moe, Spiritustrustens Direktør, og hvad de nu hedder.

Paa dette Felt af Aands- og Sjæleliv danner dog »København«s Chefredaktør, Hr. Witzansky, en Undtagelse — dybt greben Grundtvigianer, som han er —, men han har jo indlagt sig saa mange andre Fortjenester, at han alligevel vil blive akcepteret som Medlem af Trossamfundet.

Med denne »Folkepartiets« Kirkepolitik kan Venstres

Væsen ikke harmonere. Det Spillerum, som et Samarbejde paa dette Omraade kræver, hvis Venstre skal komme helskindet ud af det, er der ganske simpelt ikke Plads for. Til Canossa — eller Kamp!

Af dette fremgaar det, at »Folkepartiets« Omdannelse har hensat den nuværende Regeringspolitik paa en Vulkan. Omdannelsens Betydning er altsaa ikke et isoleret »konservativt« Fænomen, men den rækker langt ind i Landspolitiken og er lige skæbnesvanger for en frugtbringende borgerlig Udvikling, ligegyldig fra hvilken Side man ser den.

ER DER EN VEJ FREM?

Maalet i dansk Politik kan ikke være to Partiers vekslende Regeringssystem. Dette vilde ikke svare til et moderne Samfundslivs højst forskellige Interesseomraader og Ytringsformer. Der vil — og bør — altid være flere Partier, som igen er saaledes byggede, at de kan gruppere sig om de to Kraft-Poler i Samfundslegemet, der hver for sig har sin Berettigelse, og som derfor i den politiske Væddestrid skal regulere og supplere hverandre. I vor Tid og saa langt i hvert Fald mit Øje rækker, bliver de to Kraft-Poler i den civiliserede Verden: den individualistiske Samfundspolitik, bygget paa Privatinitiativ og Privatejendomsret og den socialistiske, der sætter Samfundsmagten i det enkelte Individts Sted. Jeg er som sagt ude af Stand til at tro paa, at det sidste vil skabe et Samfund, der kan holde, uden at jeg derfor vil underkende Berettigelsen af, at ogsaa denne Idé er rejst og kræver en samfundsmæssig Prøvelse. Men bortset fra Sympatier og Antipatier: de to Retninger *er* der, og de vil tage deres Brydetag.

Skal Socialismens Hovedtanke ikke sejre, bliver det det borgerlige Demokrati, som skal tage Førerstillingen i Kampen mod den. Opgaven er derfor at faa det borgerlige Demokrati ind paa de rette Baner i det indre Samarbejde — hensynsløst skubbende Overklassepolitiken hen i

et Hjørne, hvor den kan forme sig og rumstere, som den har Evne til — og de »Evner« er, som vi alle véd, ogsaa her til Lands ret store.

Venstre, saalidt som noget andet enkelt Parti, kan ikke samle alle Elementer indenfor det borgerlige Demokrati. Der skal flere Partier til. Bl. a. eet, som kan samle de Vælgerelementer, der kræver en mere almen erhvervs-politisk Udvikling, saaledes at Byens Mellemlasser og de saakaldte »liberale« Erhverv kan tage deres naturlige Plads paa denne Side Skillelinien.

Kan denne Opgave løses? Spørgsmaalet er af vidt-rækkende politisk Betydning. Storhedsvanviddet i visse Krese, efter den letkøbte Sejr 26. April, er ved at fortage sig, og det har veget Pladsen hos kolde Hjerner for det mindre lystige Spørgsmaal: »Kan Sejren holde i de 4 Aar? Eller skal et indre Brud give Modparten en for tidlig Oprejsning?«

Ved Udtrykket »Brud« sigter jeg naturligvis ikke til en eller anden fjottet Frygt for, at f. Eks. »Folkepartiet« skulde gaa i Stykker. Af den Slags Brud frygter jeg kun eet: et Brud i Venstres sunde Stamme. Men det er forøvrigt heller ikke *det*, jeg her tænker paa. Jeg tænker paa et Brud indenfor den demokratiske Organisme, der ene kan bære Systemet Niels Neergaard, hvis parlamentariske Værdi jeg altid siden 1909 (Forsvarssituationen) har værdsat højt, men som følges af en ubegribelig konsekvent Risikos Tilstedeværelse, *fordi* Systemet regelmæssigt vender tilbage, naar Vanskelighederne er størst. Og Vanskelighederne er igen denne Gang for Ministeriet Neergaard meget store, hvad jeg ikke behøver at komme ind paa, hverken i almenpolitisk Forstand: Krigsboets Opgørelse eller i det specielle Forhold, der er Kærnen i denne lille Afhandling: »Folkepartiets« Fallit som *folkeligt* Parti.

Skabelsen af et liberalt Parti, som formaaede at samle de Vælgerlag, der nu befinder sig i 1) »Folkepartiets« og Erhvervspartiets *venstre Fløj* og 2) de »Centrums«-Folk, der ønsker at føre et dybtgaaende socialt frisindet Pro-

gram igennem ved at træde ind i et *rationelt* politisk Arbejde, maa vel være den nærmets liggende Opgave.

Men kan en saadan Partidannelse skabes nu?

Den vilde bl. a. savne Presse. Selv om de $\frac{3}{4}$ af den konservative Provinspresse ikke har nogensomhelst Rod i den lokale Læseverden, og selv om Hovedstadspressen er indbyrdes uenig og rivaliserende, saa er det dog — en Presse. Derpaa lægger jeg imidlertid ikke saa stor Vægt. Skønt jeg selv er Pressemand, har jeg aldrig formaaet at tillægge Pressen mere end en *relativ* Betydning i det politiske Arbejde. De seneste Aar har endda gjort mig tilbøjelig til at sande et Ord af *Lars Dinesen* til mig, jeg tror i Foraaret 1906. Han sagde: »Hvad skulde jeg med Presse? Jeg vælges *mod* hele den lokale Presse i Hillerød-kresen!« Det gjorde han faktisk ogsaa. Og han faldt, da han i 1913 blev udsat for, at han anbefaledes af eet af Bladene — nemlig af »Frederiksborg Amtstidende« under den gamle Redaktion!

Spøg til Side: Pressemagten lægger jeg altsaa ikke Hovedvægten paa. Langt mere har mine Tvivl deres Rod i, at jeg ikke tror paa, at *Mændene* er til Stede. Et er at være udtraadt af en fortvivlet politisk Menage som det saa godt startede men saa sørgeligt kuldsejlede Folkeparti. Et andet er Spørgsmaalet om, hvorvidt de udtraadte besidder de Egenskaber, der skal til for politisk at sammenarbejde den lange Række Enkeltfaktorer til en harmonisk Enhed. Jeg frygter Kværlanternes, de aandelige Særlinges og de Mandatsyges Invasion. Det er hartad ubegribeligt, hvorledes visse Mennesker, der ellers ikke er naragtige, kan gerere sig for at komme paa Rigsdagen. Jeg ser bort fra dem, der forbinder med Knaphulskløen Trangen til at føje et Rigsdagsmandat til Rækken af Formandsstillinger — den ansete Borger træder frem i sin Magt og Vælde . . . *Rigsdagsmanden*.

Saadanne er meget gode ved et Dyrskue eller ved et Festmaaltid. Det statelige hos den Slags ligger oftest i Mavnen mere end i Hovedet. Men over disse Medborgere kan der da være noget pudsigt, som forsoner. Langt værre er

de spidsnæsede Borere, der borer sig ind i et Partis Ved. I et nyt Parti uden Tradition er Veddet løsest, — desto hurtigere Gennemmarch, desto mindre Gnidningsmodstand.

Jeg tilstaar, at jeg, naar jeg fra mit Otium, der efter Omstændighederne giver mig Frihed til alle Sider, stirrer ind i en ny Situation med det politiske Menneskemateriale, jeg hidtil har truffet, gyser ved Tanken. Og naar jeg tænker paa det optrækkende *Run* for at faa fat i de repræsentative Pladser . . . og paa de Naives troskyldigt duggede Øjne, naar de »betages« af de ordinæreste Struggleres til Situationen afpassede Kraft-Præstationer, da sortner det for mig.

Naa, det er der naturligvis noget af alle Steder. Mest dog i Krese, der har deres Udspring i eller omkring en Partidannelse, hvis Væsensbestanddele tilhører Højre-Traditionen med dens Person- og Kabinet»politik« — Krese, hvori der aldrig for Alvor er drøftet Politik, som aldrig er bleven førte af en politisk parlamentaisk Idé, ja, som ligefrem keder sig til Døde, naar man har søgt at trænge til Bunds i en Situations-Politik. Saadanne Op-løsningsforhold skaber et politisk Menneskemateriale, overfor hvilket man maa stille sig skeptisk. Og naar dette saa suppleres med de bredlabbede Ræsonnører, Særlingene og Kværunterne, der lig rullende Fortove stadig roterer med en eller anden stædig Forestilling som Centrum, synes jeg, der skal Mod til at give sig i Lag med den fra saa mange Sider foreslaaede nye Partidannelse.

Den, der har det fornødne Livsmod, lykønsker jeg. Selv vil jeg foretrække at se Tiden an og indøve mig i en spartansk Levemaade. Og saa forøvrigt gaar jeg *til venstre Side*. Jeg tilraader alle, der har haft deres Overbevisning med i Spillet, da Folkepartiet blev dannet, at gøre som jeg.

Der kan for den enkelte Vælger naas en Tilfredsstillelse ved i hvert Fald midlertidigt at stemme med et af de store Partier, der har folkelig Rod, og som under alle Omstændigheder ikke sejler under falsk folkeligt Flag, idet de bygger paa det, der var det væsenlige i den Ny-

dannelse, Folkepartiet betegnede: *Tilliden til Folket og Troen paa den almindelige Valgret.*

Som det var en Fejl, at man mod mit Raad opfordrede Grundlovsprotestanterne af 1915 til at indtræde i »Folkepartiet«, saaledes vil det være en skæbnesvanger Fejl, om vi fra vor Side meldte os ind i nogen Lejr, der ikke var ubønhørlig streng i sit demokratiske Syn og besjælet af Viljen til ikke at skade det Demokrati, der nu har faaet Form.

Kommer Tid, kommer Raad. De hidtil skabte nye Partidannelser frister ikke til Efterlignelse. Eksemplet er nærmest afskrækkende, men det maa dog indrømmes, at et liberalt Folkeparti vilde faa en langt bredere og mere rationel politisk Basis end Partierne Birck og Marott og Erhvervspartiet, disses Egenskaber iøvrigt ganske ufortalt — —

Jeg har ved denne Udtalelse altsaa ikke imødekommet dem, der har virket for et nyt Parti, rejst nu. Jeg har samlet mine Grunde til at træde ud af det Parti, til hvis Fremtid jeg oprindelig nærede saa stor Tillid og Fortrøstning. Og det Raad, jeg giver, er dette ene: *Træd ud af »Folkepartiet«! Slut op til venstre Side!* — med det som Maal: at være med i Skabelsen af de nødvendige Rammer for en harmonisk liberal Centrumspolitik i Danmark.
